

Elämöintiä Turussa

SFY:n kollokvio

10.–11. tammikuuta

Suomen Filosofisen Yhdistyksen tämänvuotinen kokoontuminen Turun yliopistossa jatkoi perinteikästä ”yhden sanan kollokvioiden” sarjaa. Aihe oli tällä kertaa mitä suurellesimmin Elämä – tosin eivät aiempien vuosien aiheet kuten Totuus, Olio, Luonto tai Järki ole nekään olleet kovin vaatimattomia rajauksia. Otikon perusteella oli siis odotettavissa esitelmien kirjavuutta ja epätietoisuutta siitä, mistä oikeastaan on puhe.

Heterogeenisyys lienee kaikkien sellaisten seminaarien helmasynti, joihin kutsutaan ammattikunnan edustajia aiheeseen, koulukuntaan tai institutionaaliin sidoksiin katsomatta. Elämä filosofisena käsitteenä on kuitenkin erityisen altis hajaantumiselle tällä hetkellä, kun luonnontieteellisistä lähestymistavoista kumpuava elämäkäsitys on jatkuvan filosofisen kädenväänön kohde. Se on luonteeltaan hyvin erilainen kuin esimerkiksi saksalaiseen idealismiin liittyvien ajatteluperinteiden ’elämä’ merkityshistoriallisena käsitteenä, joka viittaa ennen kaikkea kokemuksellisen ja itsetietoisien olennon perspektiiviin. Näiden lähestymistapojen ero oli näkyvässä heti ensimmäisistä esitelmistä lähtien. Yleisökeskustelun aikana kävi usein niin, että esitelmöitsijä ja yleisökysymyksen esittäjä puhuivat aivan eri asiasta.

Kollokvion ainoan pääesitelmän piti emeritusprofessori Kari Lagerspetz. Hän kartoitti nykyisten luonnontieteiden nä-

kemyksiä elämän luonteesta ja tutkimuksen nykytilanteesta. Esityksen tärkein viesti oli, että suuret elämän peruskysymykset on ratkaistu ja elämän tutkimuksessa on siirrytty spesifien tutkimusongelmien aikaan. Niiden rajojen sisällä, jotka hän esityksessä asetti, lausahdus ei ollut itse asiassa niin radikaali kuin mitä se kuulostaa. Kyse on lähinnä siitä, että elämä yleisenä ilmiönä on onnistuttu asettamaan mielekkääksi luonnontieteelliseksi tutkimuskohteeksi – ts. on luotu konkreettisia tutkimusmalleja spekulatiion sijaan. Näissäkin rajoissa Lagerspetz kuitenkin oikoi melkoisesti mutkia. Etenkin käsitteen ’informaatio’ epäproblematisoiva käyttö elämän historian kuvaamisessa ohitti tärkeitä ongelmakohtia. Esimerkiksi: missä mielessä voidaan puhua ’informaation’ kerääntymisestä ja sen tehostumisesta *yleisessä* mielessä, ja miten onnistuneen tai suotuisan informaation kriteerit määritellään (muuten kuin retrospektiossa)? Luonnontieteellisen elämäkäsitteen filosofiassa näiden luulisi olevan juuri perustavia kysymyksiä. Joka tapauksessa pääesitelmä asemoi yleisökeskustelua hyvin vahvasti luonnontieteellisen ’elämän’ määrittelyn suuntaan.

Erilaiset teemat oli onnistuttu jakamaan ohjelmassa suhteellisen yhtenäisiksi kokonaisuuuksiksi. Kaikkein parhaiten yhtenäinen keskustelutila syntyi genetiikan ja evoluutioajattelun kysymyksiä käsit-

televien esitelmien yhteydessä. Ilmeisesti yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ne oli mahdutettu samoihin jaksoihin, jolloin juuri näistä teemoista kiinnostunut yleisö osasi valita paikkansa. Poikkeus oli Veikko Launiksen geeniretoriikkaa käsittelevän esitelmän osuminen samaan osioon kahden Heideggeria käsittelevän esitelmän kanssa. Oli mitä ilmeisintä, että osa yleisöstä koki Launiksen aiheen melko etäiseksi. Tosin on sanottava, että hänen valitsemansa lähestymistapa ei antanut ymmärtämiseen parhaita eväitä. Launis purki geenikeskusteluun liittyviä ongelmia ja toi tärkeitä näkökulmia esiin, mutta samalla hän tuli asettaneeksi vastakkain karrikoidun ”geenitiedon sosiaalisen konstruktion” ja ilmeisesti sen jollain tavalla puhtaat muodot. Ajatus täysin neutraalista tutkimustiedosta oli luettavissa rivien välistä. Kenties kyse oli tahallisesta provokaatiosta, mutta joka tapauksessa omaa näkökulmaa olisi voinut tuoda avoimemmin esiin.

Filosofian historiallisia hahmoja käsittelevät esitelmät oli nekin jotenkuten onnistuttu saamaan yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi, kuten myös yleisemmät näkökulmat ”elämän suuriin kysymyksiin”. Kuitenkin esimerkiksi harvat fenomenologiset esitelmät näyttivät hajaantuneen eri osioihin. Ainakin kahdessa seuraamassani osiossa kävi jo alkuun selväksi, että keskustelut eivät tukisi toisiaan, koska esitykset käsittelevät niin erilaisia asi-

oita. Pidemmissä seminaareissa yhtenäisten keskustelulinjojen syntyminen on aina tärkeää. Mahdollisuus viitata aiempiin esityksiin ja niiden pohjalta käytyihin keskusteluihin on tärkeä resurssi. On vaikea sanoa, olisiko yhtenäisempi järjestys ollut mahdollinen. Esitelmöitsijöiden aikataulut ja tilan puute luovat rajoitteita.

Esitelmien joukossa positiivisin yllätys oli Petri Ylikosken geneettistä determinismistä käsitellyt esitys. Ylikoski onnistui luomaan hyödyllisiä erotteluja determinismin eri muotojen välillä ja osoittamaan, miten ne ovat läsnä perinnöllisyyttä käsittelevässä keskustelussa. Determinismin muodot eivät jääneet kuolleiksi luokitukseksi, vaan hän kuvasi niiden roolia sekä pejoratiivina että aitoina tutkimusasetteina. Hänen näkemyksensä determinismin 'myyttisistä' muodoista ja niiden samankaltaisuudesta tiettyjen ympäristödeterminismin muotojen kanssa olivat erityisen oivaltavia.

Seppo Sajaman esitelmä elämän itseisarvosta, tai pikemminkin itseisarvokäsitteistä yleensä ja sen sovelluksesta ympäristökysymyksiin, oli kiinnostava ennen kaikkea analyttisen moraalifilosofian sisäisten ongelmien kannalta. Käsitteily oli parempaa kuin vastaavassa moraalifilosofisessa positiossa yleensä, mutta ympäristöfilosofisen ulottuvuuden käsitteily jäi melko pinnalliseksi. Yksilöiden eristettyihin tekoihin ja niiden kohteiden

ontologiseen statukseen pitäytyvä analyysi kun tahtoo liukua yhä uudelleen triviaaleihin kysymyksiin homeen tms. otuksen itseisarvosta. Konkreettiset ympäristöilmiöt jäävät taka-alalle. Ympäristöfilosofian kriittisen luennan kohteeksi Sajama oli valinnut juuri tällaisesta positioista kirjoitetun tekstin, eikä hänellä ilmeisesti ollut pyrkimystä ympäristöteeman itseensä tarkasteluun.

Lähtöasetelman takia esityksen johdopäätös jäi heppoiseksi: ”meidän” täytyy arvottaa muiden olentojen elämää, koska ne eivät siihen pysty. Tämän pitäisi olla itsestään selvää ja se kertoo aika paljon siitä, kuinka mielekästä arvofilosofien apparaatin pyörittely tässä yhteydessä on. Haluan kuitenkin kiittää Sajamaa poikkeuksellisen rehellisestä vastauksesta kysymykseeni arvofilosofian soveltuvuudesta ympäristökysymyksiin. Hän myönsi asiaan liittyvät ongelmat mutta totesi lähestymistavan vain olevan hänelle itselleen luontainen. Harvoin näin rehellistä vastausta saa.

Tällaiset kokoontumiset ovat ennen kaikkea muistutus siitä, miten erilaisia perspektiivejä akateemisen filosofian piiriin mahtuu. Keskustelusta ei tule välttämättä kovin syvällistä, mutta toisaalta yleisön heterogeenisyys pakottaa muokkaamaan omat ajatukset sellaiseen asuun, että ne aukeavat muillekin kuin omaan erikoisalaan tutustuneille. Tilaisuus oli myös hyvä muistutus siitä, kuinka onnet-

toman pieni porukka suomalaisen filosofian harrastajat ovat.

Käytännön järjestelyt ansaitsevat kiitoksia. Kahden esitelmäsarjan luentosalit oli sijoitettu niin lähekkäin, että siirtyminen luentosarjasta toiseen oli helppoa. Siirtymistä varten aikatauluista pidettiin myös tiukasti kiinni ja esitelmien välillä oli tauko. Näin jokainen osallistuja saattoi valita juuri sen yhdistelmän, jonka halusi. Ruoka- ja kahvitaukojen mitoituksessa oli otettu huomioon normaali yliopistoalueen ruuhka, eikä kiirettä tullut missään vaiheessa. Tällainen joustavuus on harvinaista.

Ainoa isompi käytännön ongelma liittyi yhteiseen illanviettoon. Ravintola Koulu oli oivallinen valinta, mutta tilaisuuden järjestäminen jäykäksi kabinet-tiruokailuksi esti vapaata ja vaihtuvaa keskustelua. Vapaa-ajan osuus on seminaareissa tärkeää muutenkin kuin rentoutumisen ja ravintolanimon tuotteiden maistelun kannalta. Olennaisinta on mahdollisuus jatkaa kesken jääneitä keskusteluja tai luoda uusia kiinnostavia tuttavuuksia. Keskustelutilaa on seminaareissa aina liian vähän, joten se täytyy järjestää erikseen. Tällaista spontaania organisoitumista ei voi tietenkään valmiiksi rakentaa, mutta sen edelle ei tulisi asettaa esteitä. Muuten ihmiset hakeutuvat entistäkin helpommin omiin tuttuihin ryhmiinsä ja pysyvät niissä.